Johan Winkler's nagelaten geschrift over het Oera-Linda-Bok.

Het volgende geschrift is opgesteld en geschreven door Johan Winkler, buitengewoon lid van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden, wonende te Haarlem, eertijds wonende te Leeuwarden, en aldaar, in de jaren 1865—1875 als arts gevestigd. In die jaren was ik, als Bibliothecaris, werkzaam in het bestuur van het „Friesch Genootschap" bovengenoemd. Uit die jaren dagteekenen ook de voorvallen betreffende het Oera-Linda-boek, die hier vervolgens beschreven staan.

Dit geschrift wordt door mij in vollen eigendom geschonken aan het bovengenoemd „Friesch Genootschap", ter bewaring gedurende mijn leven, ter openbaring (indien zulks wenschelijk en oorbaar wordt geacht) na mijnen dood.

Haarlem, in Maart, 1907.

Den lezer heil!

In eene avond-vergadering van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden, werd door den Heer Dr. Eelco Verwijs, toenmaals archivaris van Friesland, en te Leeuwarden wonende, ter tafel gebracht een bundel losse bladen van een handschrift. Hij stelde dezen bundel aan het bestuur van het Friesch Genootschap in handen, en hij vertelde daarbij dat hij,

Wumkes.nl

onlangs reizende van Harlingen naar den Helder, op de stoomboot toenmaals tusschen die twee plaatsen varende, in kennis was gekomen met zekeren Heer C. Over de Linden, scheepstimmerman aan 's Rijks Marinewerf aan den Helder. Deze man had toen den Heer Verwijs verteld dat hij eigenaar was van een over-, over-oud onleesbaar handschrift, dat, van vader op zoon overervende, eeuwen en eeuwen lang het eigendom van zijne maagschap was geweest — van zijne maagschap, die van overouden Frieschen stam was. Wat de inhoud van dat handschrift was, wist de Heer Over de Linden niet.

De Heer Verwijs deelde verder aan de vergadering mede (ik zelf was daarbij tegenwoordig, en toevallig naast dien heer gezeten) dat hij natuurlijk in dat bericht van den Heer Over de Linden veel belang had gesteld, waarop laatstgenoemde, vernemende dat de Heer Verwijs wel Oud-Friesch geschrift kon lezen, wel eenige bladen van dat handschrift tegelijk aan den Heer Verwijs, tot nader onderzoek, wilde in handen geven. Nadat vervolgens de Heer Verwijs, te Leeuwarden teruggekeerd, eenige bladen van dat handschrift van den Heer Over de Linden had ontvangen, liet hij die bladen woordelijk, letter voor letter, door eene bevoegde hand afschrijven, en zond daarna de oorspronkelijke bladen aan den Heer Over de Linden terug. Het afschrift daarvan bracht hij, zoo als boven is medegedeeld, ter tafel in eene vergadering van het Friesch Genootschap. Nadat de Heeren, ter vergadering aanwezig, die bladen, van hand tot hand gaande, allen nader hadden bezichtigd (ook de Heer Eekhoff — waarvan later), en na eenige besprekingen van deze zaak, en eenige nadere toelichtingen, door den Heer Verwijs verstrekt, werd door den Heer Voorzitter (Mr. J. Dirks) voorgesteld om die bladen aan mij ter hand te stellen, ten einde daarvan, in eene volgende vergadering, een verslag uit te brengen — een voorstel dat door de leden werd aangenomen en dat ook door mij werd aanvaard. Ik was toenmaals nog een jong man, die de Friesche taal

Wumkes.nl

in haren hedendaagschen (toenmaligen) vorm, en tevens het Oud-Friesch, uit liefhebberij beoefende, en dit reeds sedert mijne jeugd, sedert mijnen veertienjarigen leeftijd, onder aanmoediging en leiding van den Frieschen taalgeleerde Tiede Roelofs Dykstra, deed.

Ik nam dus die opdracht aan en keerde, na afloop der vergadering, met dat handschrift in mijnen zak, naar mijn huis terug. Spoedig daarna begon ik met het bestudeeren van het geschrift, waarbij langzamerhand de meening zich bij mij begon te ontwikkelen, dat de zaak niet „kauscher" was, noch ook zijn kon — eene meening die weldra, toen ik den inhoud van het handschrift goed verstaan en begrepen had, in overtuiging overging. Toch weifelde en twijfelde ik tusschenbeiden ook wel weêr in deze mijne overtuiging. Immers ik durfde haar haast niet koesteren, wijl ik toch, argeloos als ik was, aan rechtstreeks bedrog van dien, mij geheel onbekenden Heer Over de Linden, veel min nog van den mij zeer wel bekenden Heer Verwijs niet denken kon. Dies vroeg ik, in mijne verlegenheid, de Heeren Jacobus van Loon J.z. en Gerben Colmjon, beide Friesche taalgeleerden, om hulp en raad. Deze heeren kwamen daarop, op eenen avond, ten mijnen huize met mij samen, en wij overwogen alles ten nauwkeurigsten wat met dat handschrift en met den taalvorm waarin het geschreven was, maar samenhing. Na lang en nauwkeurig overleg, kwamen ook genoemde heeren met mij tot de overtuiging, op taal- en geschiedkundige gronden, dat het handschrift, voor zooverre het in mijne handen was gesteld, onecht, valsch was. In eene vergadering van het Friesch Genootschap, volgende op deze bijeenkomst, bracht ik dan ook, in dien geest, een kort verslag uit betreffende het handschrift, waarbij ik tot de slotsom kwam, dat het een valsch, een ondergeschoven stuk moest zijn — althans geenszins van den ouderdom, die daaraan werd toegeschreven.

Dit verslag werd aangenomen, en verder werd er in die vergadering over deze zaak niet meer gesproken. Het

Wumkes.nl

was of iedereen schroomde, zijne rechte meening ronduit te openbaren. De Heer Dr. J. G. Ottema, bestuurslid van het Friesch Genootschap, was mede ter vergadering aanwezig. Deze, een vroeg-oud, zwakkelijk en zenuwachtig man, bladerde nog wat in het handschrift om, dat door mij weêr ter tafel gebracht was, en zeide: „ik wil het toch nog eens op mijn gemak t'huis nasnuffelen", waarop hij het, met verlof van den Heer voorzitter Mr. J. Dirks, in zijn zak stak, en, na afloop der vergadering, meê naar huis nam.

Des Zondags, volgende op die vergadering van het Friesch Genootschap, waarin ik mijn bovenvermeld verslag had uitgebracht, was ik des morgens ter kerke gegaan in de Groote kerk te Leeuwarden, waar ik, als Diaken der Ned. Herv. Gemeente, dienst had te doen. Dr. Ottema was ook bij die Godsdienst-oefening aanwezig. Na afloop daarvan, uit de kerk gaande met mijn' mede-diaken, die met mij den kerkedienst (collecte) had waargenomen, loopende door de Groote-kerkstraat naar het Diakonie-huis, waar wij, volgens gewoonte, de collecte zouden gaan tellen, bergen en boeken, hoorde ik, ter hoogte van de zijstraat de Modder, achter mij een haastige, wankele stap en een trillend geroep: „m'nheer Winkler! m'nheer Winkler!" ('t Is mij waarlijk of ik dit alles nog heden, na veertig jaren, nog zie en hoor). Omziende, ontwaarde ik dat de Heer Ottema bovengenoemd, die roeper was — die nu op mij toekwam en mij mededeelde, achter adem als hij was door 't snelle loopen, en zenuwachtig, dat ik mij zeer vergist had met in mijn verslag die bladen uit het handschrift van den Heer Over de Linden voor onecht te verklaren. „Och, och! wat hebt Gij U vergist", zoo zeide de oude heer mij met bevende stem, „Wat hebt Gij U vergist! Dat handschrift is ontwijfelbaar echt, en de inhoud daarvan is zoo schoon, zoo hoogst belangrijk en merkwaardig!! Geen volk ter wereld (of het moest dan het Joodsche volk zijn, met zijnen Bijbel) — geen volk ter

Wumkes.nl

wereld heeft zulk een oud geschrift en van zoo oude dagteekening, in zijnen alleroudsten taalvorm geschreven, en zijne alleroudste geschiedenis vermeldende, als juist nu ons Friesche volk, als juist nu *wij*, Friezen!!!" Enz.

Och! ik was wel uit het veld geslagen! En dit alles geschiedde midden onder 't kerkevolk, midden tusschen de kerkgangers. Ik was wel uit het veld geslagen — ik de eenvoudige, argelooze jonge man, tegenover een' grooten geleerde, als waarvoor de oude heer Dr. Ottema gold! Maar — ik zweeg bescheidenlijk.

De Heer Ottema liep, van die dagen af, zeer hoog weg met het boek van Adela, zoo als wij toen nog die enkele bladen uit het handschrift van den Heer Over de Linden noemden. Hij bewoog (zoo als men wel zegt) hemel en aarde ten bate van het boek, kreeg ook vele medestanders, die met hem dat boek als een aller-, aller merkwaardigst, als een hoogst-, hoogst-belangrijk geschrift beschouwden. Slechts weinigen bleven met mij en den Heer Colmjon die waarde ontkennen, die echtheid loochenen.

De Heer Ottema kreeg nu van den Heer Over de Linden het geheele geschrift, het volledige Oera-Linda-boek in handen, en rustte niet vóór hij het door den druk wereldkundig had gemaakt, 't welk in 1872 geschiedde, toen bij den boekhandelaar H. Kuipers te Leeuwarden verscheen: „Thet Oera-Linda-bôk, naar een handschrift uit de 13ds „eeuw bewerkt, vertaald en uitgegeven door Dr. J. G. „Ottema".

De Heer Dr. E. Verwijs hield zich nu zooveel mogelijk onzijdig en stil in deze zaak; hij bemoeide zich in het vervolg ook weinig of niet meer daar mede. Geen wonder ook! Immers hij wist dat het Oera-Linda-boek onecht was — terwijl het doel dat hij er meê vóór had, nu weshalve hij 't handschrift bij het Friesch Genootschap ter tafel had gebracht — zijn bijzonder doel namelijk — daar geheel en al bij mislukt was, zooals verder uit dit geschrift zal blijken. Ook ik hield mij onzijdig bij deze geheele volgende beweging, àl hield ik, waar het te pas

Wumkes.nl

kwam, de onechtheid van het Oera-Linda-boek staande.

Intusschen, eenmaal van het begin af aan, deel genomen hebbende aan het Oera-Linda-boek en wat daarmede gepaard ging, kwam ik veel te weten betreffende die geheele zaak, kwam ik tot de overtuiging wie de oorspronkelijke opsteller was, wie hem ter zijde stond en hielp bij de opstelling, wie het geschrift in de wereld bracht en hoe hij dit aanlegde, enz. enz. Deze mijne overtuiging nu vindt men hier vervolgens beschreven.

De slotsom van mijne vele stille opsporingen en onderzoekingen, van mijne ervaringen betreffende den maker (de makers) van het Oera-Linda-boek en van alles wat daarmede samenhangt, is als volgt. Men merke wel op, dat dit alles slechts mijne persoonlijke meening, mijne persoonlijke overtuiging is — en niets meer. Een rechtsgeldig **bewijs** is het niet.

De gedachte om een geschrift, een geschreven boek als 't ware (zoo als 't Oera-Linda-boek naderhand geworden is) op te maken, is eerst opgekomen in het brein van den Heer Haverschmidt, predikant bij de Ned. Hervormde Gemeente aan den Helder. Deze was een geestig, ook een guitig, snaaksch man, en als zoodanig reeds in zijne jongelingsjaren bekend, vooral ook te Leiden bij zijne medestudenten, ten tijde dat hij aldaar studeerde. Onder den schuilnaam „Piet Paaltjes" heeft hij verschillende rijmen (gedichten is daarvoor wel te weidsch eenen naam), veelal van kluchtigen aard, geschreven en in 't licht gegeven. Als predikant aan den Helder was hij een der eersten, die de zoogenaamde moderne richting in de kerk vertegenwoordigde en voorstond. Na in die jaren het boek „Les Ruïnes" te hebben leeren kennen en daarover veel te hebben nagedacht, heeft hij willen trachten een geheimzinnig geschrift op geheimzinnige wijze in de wereld te brengen — een geschrift vol leugens en fabels, op zeer aannemelijke wijze voorgesteld. Als dat geschrift dan

Wumkes.nl

door sommigen, misschien door velen voor waarachtig zoude aangenomen geworden zijn, dan wilde hij later voor 't licht komen als de opsteller, de schrijver daarvan, en op die wijze den lieden aantoonen, dat, zoo min als zijn geschrift op waarheid berustte, zoo min ook de Bijbel een Heilig, een waarachtig boek was. Al werkende en doende en schrijvende aan dit zijn opzet, kwam hij al verder en verder en begon hij zijn doel al voorbij te schieten. In die dagen toen zijn werk zoowat klaar was, deelde hij zijn voornemen mede aan den Heer C. Over de Linden, aan den Helder (boven nader aangeduid), een zijner volgelingen in zijne moderne richting. Deze was weldra geheel met het plan van den Heer Haverschmidt ingenomen. Immers was dit juist een kolfje naar zijne hand, hij zoude gaarne daarbij zijne hulp verleenen — zoo als dan ook door hem gedaan is.

De Heer Haverschmidt, ofschoon een Fries, een Leeuwarder zijnde van geboorte, was toch geenszins voldoende met de Friesche taal bekend, althans niet met het *Oud-Friesch,* met den vroeg-middeneeuwschen vorm dier taal, om zijn werk oogenschijnlijk zoo volkomen te maken, dat zijn doel gevoegelijk bereikt zoude kunnen worden. Dies zocht hij naar iemand, die voldoende, of ook maar eenigermate meer dan hij-zelf met het Oud-Friesch bekend was. Hij vond zulk een man in den Heer Dr. Eelco Verwijs, Archivaris van Friesland, te Leeuwarden, iemand met wien hij misschien wel in meerdere of mindere mate bebekend, misschien ook wel bevriend was — ik weet dit niet. De Heer Verwijs was een man, juist zóó als de Heer Haverschmidt er een was, namelijk geestig en guitig, en die gaarne grappen uithaalde. Beide heeren waren het dus weldra eens; de Heer Verwijs vulde het geschrift nog aanmerkelijk aan en verbeterde de taal daarvan, voor zoo verre hij-zelf daar toe in staat was. Laatstgenoemde had met het openbaar maken van het geschrift nog een ander doel dan de Heer Haverschmidt. Hij wilde namelijk het geschrift in handen spelen van den Heer

Wumkes.nl

W. Eekhoff, Archivaris van Leeuwarden en boekhandelaar aldaar.

Deze Heer Eekhoff nu was, wat zijne geaardheid betrof, een gansch ander man als de Heer Verwijs, de een was het tegenovergestelde van den ander. Immers de Heer Eekhoff was een ouderwetsch, een deftig man, altijd ernstig, vervuld ook van zijne waardigheid — een ouderwetsch geleerde, geheel een man van den ouden stempel. Door hun ambt kwamen de Heeren Verwijs en Eekhoff veelvuldig met elkanderen in aanraking; maar overigens was hunne houding tegenover elkanderen verre van vriendschappelijk. Dit kon ook wel niet anders — hun beider geaardheid in aanmerking genomen. De Heer Verwijs bespotte ook den Heer Eekhoff veelvuldig — niet zoo zeer uit hatelijkheid, als wel uit „nocht oan onnocht" — om deze Friesche uitdrukking eens te gebruiken. Om een enkel voorbeeld van deze zijne spotternij te noemen: de Heer Eekhoff noemde zich zelven (en schreef ook alzoo den naam van zijn ambt, b.v. op de titelbladen van zijne twee hoofdwerken, de „Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden" en de „Beknopte geschiedenis van Friesland") als: „Archiva*rius* van Leeuwarden". De Heer Verwijs schreef, als ieder ander in die dagen en ook nog heden, dit woord als „Archiva*ris*". Dies noemde hij, als hij tegen over anderen van den Heer Eekhoff sprak, dezen steeds, spottender wijze, „de laatste der Archivari*ussen*". Hij deed dit in toespeling op den titel eener roman, die in die dagen veel opgang maakte en zeer bekend was, geheeten: *„De laatste der Mohikanen"* (een volksstam der Indianen (Roodhuiden) in Amerika). Och, dit was maar eene kleingeestige spotternij, ongepast tegenover zulk een achtingswaardig, deftig man, als de Heer Eekhoff was. Evenwel, de lieden hadden daar pleizier in Ook noemde de Heer Verwijs den Heer Eekhoff wel: „Wopke (de Heer Eekhoff droeg dien voornaam) — Wopke de Profeet". Maar genoeg! (Ik heb deze spotternijen hier slechts als ter loops vermeld, ter kenschetsing van het karakter des

Wumkes.nl

Heeren Verwijs. Maar mijne bijzondere hoogachting breng ik hier nog toe aan de nagedachtenis van den achtingswaardigen Heer Eekhoff).

De Heer Verwijs bedacht nu om het geschrift, door den Heer Haverschmidt eerst opgesteld, en daarna door hem zelven verder uitgewerkt, door bemiddeling, als 't ware door eene toevallige omstandigheid, in handen van het Friesch Genootschap te brengen (bemiddeling van den Heer Over de Linden) — stellig verwachtende dat de Heer Eekhoff (die bestuurslid van dat Genootschap was), onverwijld en als met geestdrift dat geschrift voor echt en waar zoude aannemen, en door *zijn* toedoen vooral wereldkundig zoude maken. Daarom werd ook dat geheele mooie verhaal bedacht, dat de Heer Verwijs die eerst bekend gemaakte bladen uit handen van den Heer Over de Linden zoude hebben ontvangen, zooals hier voren reeds is vermeld. De Heer Verwijs verwachtte nu niet anders of de Heer Eekhoff zoude op het handschrift als op eene welkome prooi aanvallen en het „ad majorem Frisiae gloriam", met geestdrift wereldkundig maken en uitgeven.

Maar — dit geschiedde niet.

Of de Heer Eekhoff, op de eene of andere wijze, reeds van te voren lont geroken had, dan wel of de zaak hem van 't begin af aan niet „zuiver" voor kwam, en hij haar wantrouwde ook omdat zij uit handen van den Heer Verwijs kwam — hoe dan ook, ik weet dit niet — maar wel weet ik dat de Heer Eekhoff *niet* in de val liep, die voor hem opgesteld was. Hij nam, op die vergadering van het Friesch Genootschap (zie blad 34 hiervoren) waar sommige bladen van het handschrift eerst werden ter tafel gebracht, op zijn beurt ook die bladen in handen, bladerde er wat in om, zei daar bij niets en vroeg niets, maar schoof die bladen verder, zijnen buurman aan tafel toe. Ik zie dit nog heden, als 't ware, gebeuren.

De Heer Eekhoff bleef ook verder volstrekt onzijdig in deze zaak. Hij bemoeide er zich niet mee — in 't geheel niet. Hij sprak ook niets, noch ten voordeele, noch ten

Wumkes.nl

nadeele van 't Oera-Linda-boek, en heeft dit nooit gedaan. Hij bleef er eenvoudig buiten. Maar ik kreeg die bladen („het boek van Adela" noemden we dat geschrift toen) meê naar huis, om er verslag van uit te brengen. Ik bracht eenigen tijd daarna dat verslag ook uit, en daarop nam de Heer Dr. Ottema die bladen meê naar zijn huis — alles zóó als hiervoren is medegedeeld.

Tot ergernis gewis van den Heer Verwijs liep dus de Heer Eekhoff niet in de val, die voor hem was opgesteld, maar de Heer Ottema liep er plomp-verloren in. Toen hield de Heer Verwijs zich verder onzijdig in dit geval, en waarschuwde den Heer Ottema niet. Ook de Heer Haverschmidt hield er zich buiten. Och! beiden konden ook wel niet anders doen.

Het verdere verloop dezer zaak, beginnende met de volledige uitgave van het Oera-Linda-boek, is bekend en openbaar. In de bescheiden, besloten in het kistje, waarin ik ook dit onderhavige geschrift wil neêrleggen, vindt men veel bijzonders betreffende de nadere geschiedenis van het Oera-Linda-boek.

Dit is opgesteld en geschreven door Johan Winkler, oud-bestuurslid (Bibliothecaris) van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, en thans buitengewoon lid daarvan.

Haarlem, Maart 1907.

NASCHRIFT

door

Mr. P. C. J. A. BOELES.

Het vraagstuk: wie de maker was van het Oera Linda Bôk en welke beweegredenen tot dat schrijven aanleiding

Wumkes.nl

gaven, is zeker niet van alledaagschen aard. Is het boek op zich zelf, door zijn inhoud reeds een merkwaardig verschijnsel, ook hetgeen er over geschreven is, alles wat er in den loop der jaren, door de groote aandacht die het in sommige tijden trok, als het ware om heen gegroeid is, geeft er een niet te ontkennen aantrekkelijkheid aan.

Tezamen is dat alles geworden een typisch stuk cultuurgeschiedenis, dat o. a. een merkwaardigen kijk geeft op de geleerden, die zich met het O. L. B bezig hielden; want wat is geschikter om zich een juisten indruk te vormen van het inzicht van een literator of geschiedkundige uit het laatste kwart der vorige eeuw, dan na te gaan hoe hij dacht over het O. L. B.

Is het b.v. niet kostelijk en tevens verbijsterend, om een, de reputatie van „geleerd" genietende conrector van een gymnasium in ernst te hooren betoogen: „dat wij in dit geschrift, waarvan het eerste gedeelte is opgesteld in de zesde eeuw voor onze jaartelling, het oudste voortbrengsel (op Homerus en Hesiodus na) van de Europeesche letterkunde ontmoeten. En daar in ons vaderland vinden wij eene eeuwenoude bevolking in 't bezit van eene ontwikkeling, beschaving, nijverheid, scheepvaart, koophandel, letterkunde en zuivere verheven Godsdienstige begrippen, waarvan wij nooit eenig vermoeden hebben gehad". [1])

Prof. Gallée heeft in *„De Gids"* van 1878 no. 1 de voornaamste personen genoemd, die zich destijds bepaaldelijk over het O. L. B. hadden uitgelaten, zoodat het onnoodig is hierover nog nader uit te weiden. Het ligt ook niet in de bedoeling de geheele kwestie weer op te rakelen, daartoe geven de mededeelingen van Johan Winkler geen aanleiding. Alleen zou het onverantwoordelijk zijn om ze zonder eenige toelichting voor te leggen aan de tegenwoordige generatie, die over het algemeen niet meer op de hoogte is van de zaak. Over de echtheid of onechtheid

[1]) Dr. J. G. Ottema, Inleiding voor de eerste uitgave van het O. L. B., blz. XXVI.

Wumkes.nl

van het O. L. B. behoeft nu geen woord meer te worden verloren. Sedert de Leeuwarder archivaris, G. Colmjon, Beckering Vinckers, Gallée, om maar enkele namen te noemen, zich daarover hebben uitgelaten, is er eigenlijk niemand meer geweest die met serieuse argumenten den hoogen ouderdom van het bekende handschrift heeft staande durven houden.

Iets anders staat het met de vraag, wie het O. L. B. geschreven heeft, waarover ook de mededeelingen van Winkler loopen.

Een tijdlang scheen het alsof Beckering Vinckers met zijn brochure: *„Wie heeft het Oera-Linda-Boek geschreven?"* [1]) voorgoed een einde aan de kwestie gemaakt had, althans in wetenschappelijken kring. Zoo was Gallée het in *„de Gids"* geheel met hem eens, dat niemand anders dan Cornelis over de Linden aan den Helder, eerste meesterknecht bij 's Rijks Marine-werf, de schrijver was van het handschrift, dat, toen het bekend werd, zich in diens bezit bevond.

Het is een geluk dat B. V. omtrent den persoon van dezen v. d. Linden allerlei gegevens heeft weten vast te leggen in een tijd toen zulks nog mogelijk was. B.v. van 's mans bibliotheek een lijst, die allerlei werken opgeeft, die men nu juist bij den auteur van het O. L. B. zou verwachten, o. a.: Volney, Les Ruînes, 1839 (en de vertaling daarvan); von Richthoven, *altfriesisch Wörterbuch;* De Haan Hettema, *Emsiger Landregt;* Epkema, *Woordenboek op Gysbert Japicx;* Worp van Thabor, *Kronijk van Friesland,* 2 Dln.; Genesius, *Paläographische Studien über Phönicische und Runenschrift;* Frederiksen, *IJslandsch leesboek;* Streckfuss, *Geschiedenis der wereld; Asega Buch, ein Alt fris. Gezetsbuch der Rüstringer* enz. Van der Linden maakte ook opstellen die verwant zijn aan den inhoud van het O. L. B. en van belang is verder een aanvullende mededeeling van Gallée, dat L. E. Laurey, gepen-

[1]) Kampen, 1877.

Wumkes.nl

sioneerd machinist 1e klasse bij de marine, meermalen Over de Linden in zijn bureau heeft aangetroffen, bezig met de studie van Oud-Friesche boeken.

Het betoog van Beekering Vinckers, of wil men het door hem verzamelde materiaal, heeft ook mij overtuigd en in het O L. B. vind ik niets dat niet zoude overeenkomen met de persoonlijkheid van Corn. over de Linden, een allermerkwaardigste verschijning, wiens werk zooals Dr. C. P. Burger Jr.[1]), zoo juist heeft opgemerkt, ook technisch, als kunststuk, zoo bizonder is, dat het niet aangaat den maker kortweg te veroordeelen, alsof hij niet meer was dan een antiquiteitenhandelaar, die een nagemaakt stuk aan den man tracht te brengen. Beckering Vinckers heeft stellig velen in den lande overtuigd, maar omstreeks 1907 heeft de twijfel weer eens het hoofd opgestoken, in het bizonder in het artikel van Dr. Burger, nadat te voren reeds door L. F. over de Linden, den zoon en door Gerrit Jansen, op. m. i. weinig afdoende gronden getracht was zijn betoog te weerleggen. De in 1907 anoniem geuite bedenkingen blijken thans, zooals reeds door Dr. Burger vermoed werd, te zijn geweest de opvattingen van Johan Winkler. Het kistje toch met bescheiden betreffende het O. L. B., door hem aan het Friesch Genootschap te Leeuwarden afgestaan, is thans overeenkomstig zijn verlangen, nà zijn overlijden (11 Maart 1916) geopend en bleek te bevatten de hier uitgegeven verhandeling, eenige origineele brieven van Dr. Eelco Verwijs, Dr. Ottema, Beckering Vinckers en Leendert Flores over de Linden, voorts een reeks gedrukte brochures en het ms. eener door den heer Hugo Suringar in 1874/5 voor het Friesch Genootschap gehouden lezing betreffende het papier en verdere uitwendige karakter van het handschrift van het O. L. B.

Al waren de verwachtingen betreffende de belangrijkheid van de mémoires van Johan Winkler bij voorbaat niet

---

[1]) *Nieuws over het Oera-Lindabok?* Tijdschrift voor boek- en bibliotheekswezen, 1907.

Wumkes.nl

zeer hoog gespannen, omdat hetgeen Winkler bij zijn leven had „losgelaten" weinig aanneemlijk leek n.l. dat o. a Dr. Eelco Verwijs aan de vervaardiging van het handschrift had meegewerkt, thans nu de geheimzinnige doos geopend is en de geheele verhandeling voor ons ligt, kan kwalijk anders getuigd worden, dan dat er geen enkel positief gegeven bekend geworden is, dat strijdt met de door Beckering Vinckers gegeven voorstelling.

De van verschillende zijden betuigde belangstelling in den inhoud der mémoires, wettigt de uitgave daarvan en al werpen zij weinig nieuw licht op de kwestie wie het O. L. B. heeft geschreven, ze laten toch weer eens zien hoe prettig Johan Winkler kon vertellen en hoe het in zijn tijd gesteld was rondom de bestuurstafel van het Friesch Genootschap.

Eelco Verwijs en Haverschmidt (Piet Paaltjens) zouden dan volgens hem de auteurs zijn aan wie door C. over de Linden slechts handlangersdiensten bewezen werden. Het doel van den één was om Eekhoff, den chauvinistischen Leeuwarder archivaris er in te laten loopen, dat van den ander om de onwaarachtigheid van den bijbel aan te toonen. Een stellig curieuse grondslag voor samenwerking! Dat Winkler, toen hij zelf begon te twijfelen, er schik in gehad zoude hebben, indien Eekhoff het handschrift als echt en ontwijfelbaar oud had geaccepteerd, — ook Dr. Burger heeft dat reeds opgemerkt — is lang niet onmogelijk, doch hieruit volgt geenzins dat Verwijs daarom zich de enorme moeite getroost zoude hebben, om het handschrift mede te vervaardigen. De brieven van Verwijs door Winkler nagelaten en hier afgedrukt moeten 't m. i. voor ieder onbevangen lezer duidelijk maken, dat Verwijs zelf langen tijd in het onzekere heeft verkeerd, omtrent den waren aard van het handschrift en dat hij er zonder twijfel eerst door C. over de Linden mee bekend geworden is. En wanneer Verwijs de mede-falsaris geweest ware, zou hij dan aan Winkler, den 28 April 1870, nog vóórdat deze zijn rapport uitbracht (Nov. 1870) en nog

Wumkes.nl

vóórdat Dr. Ottema zich vergalloppeerde, zóó openlijk schrijven „dat hij tot de zienswijze begint over te hellen dat het Hs. onecht is en een lapwerk van lateren tijd ... en dan zal 't ook best zijn *den eigenaar* te zeggen, dat de vertaling ons den tijd er aan te besteden niet waard is, daar wij bepaaldelijk bedrog vermoeden?"

De slotopmerking van Winkler: „toen hield de Heer Verwijs zich verder onzijdig en waarschuwde den Heer Ottema niet. Ook de Heer Haverschmidt hield er zich buiten. Och! beiden konden ook wel niet anders" is dan ook zachtkens gesproken geheel ongemotiveerd. [1])

De auteurs-firma Haverschmidt-Verwijs is na het uittreden van den firmant Verwijs niet meer staande te houden en daarmede ligt ook de geheele auteurs-hypothese door Johan Winkler met zooveel smaak opgedischt, in duigen. Hij zegt immers zelf dat Haverschmidt alleen niet in staat was om een werk als het O. L. B. samen te stellen. Trouwens indien men de opvatting van Beckering Vinckers wil bestrijden, dan dienen er behalve hypothesen ook argumenten, omstandigheden, daadzaken te berde gebracht te worden en daarom mogen wij niet onvermeld laten wat Dr. C. P. Burger Jr., de scherpzinnige bibliothecaris van de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam, laatstelijk over het O. L. B schreef naar aanleiding van het overlijden van Johan Winkler. [2]) Dr. Burger, die reeds als gymnasiast te Leeuwarden over het O L. B. hoorde spreken heeft herhaaldelijk van zijn belangstelling in dezen blijk, gegeven en is geheel op de hoogte. Dit toont ook weer zijn jongste bijdrage waarin de stand van het vraagstuk keurig uiteengezet wordt, met behulp ook van een lezenswaardig schrijven van wijlen Hugo Suringar, den bekwa-

[1]) Het blijkt overigens uit het later te vermelden artikel van Dr. Burger (1915) dat Eekhoff wel degelijk geloofde aan de echtheid van het O. L. B., al heeft hij dat in de Friesche Oudheden, waarin hij een bladzijde van het handschrift liet facsimileeren, niet ronduit durven erkennen.

[2]) *Johan Winkler en het O. L. B.* „Het Boek", 1916, blz. 134—140.

Wumkes.nl

men Leeuwarder uitgever, die het verloop der zaak van nabij heeft kunnen aanschouwen en zelf een onderzoek heeft ingesteld naar de echtheid van het handschrift. Een groot deel van het betoog van Dr. Burger zouden wij gaarne onderschrijven, doch op een belangrijk punt heeft het ons eerlijk gezegd wat teleurgesteld. Het is waar, hij bestrijdt de conclusie van B. Vinckers, dat C. over de Linden de auteur zou zijn van het O. L. B. Van de argumenten van B V. maakt Dr. B. zich m. i. wat al te gemakkelijk af. Dr. B. heeft respect en sympathie voor het O. L. B. — m. i. zeer terecht — en ergert zich blijkbaar over de wijze, den toon waarop B. V. zich over het handschrift uitlaat. Hij noemt de brochure van B. V. misleidend en vindt het volstrekt geen aanwijzing voor het auteurschap, dat C. Over de Linden in het bezit was van allerlei boeken over Friesche taal, geschiedenis, mythen enz. De gevolgtrekking ligt z. i. voor de hand, dat hij door het bezit van dat oude handschrift, waarvan hij gaandeweg meer leerde verstaan en begrijpen, er toe gebracht werd, zich lectuur aan te schaffen om zijne kennis in verband daarmede uit te breiden.

Wanneer de gepretendeerde hulpmiddelen voor het plegen van het literair bedrog uitsluitend bestaan hadden uit enkele min of meer courante en eenvoudige handboeken voor de kennis van mythologie, Friesche taal- en geschiedenis en wanneer tevens vaststond — waarop het vooral aankomt — dat Over de Linden het handschrift van zijne voorouders geërfd had en het te goeder trouw hield voor een echt oud geschrift, dan zoude er zeker voor de meening van Dr. B. veel te zeggen zijn.

Maar de zaak staat toch wel iets anders. Dr. B. laat er zich niet over uit, maar het is m. i. uitgemaakt dat het O. L. B. eerst nà 1853 voltooid is. Twee deskundigen de heeren Frederik Muller en Smidt van Gelder, chef der papierfabrieken te Wormerveer en Apeldoorn, zeggen immers dat het papier van het handschrift machinaal papier vergé is, vervaardigd in de laatste 25 à 30 jaren (vóór

Wumkes.nl

1876) en afkomstig uit de fabriek van Tielen en Schrammen te Maastricht.[1]) Het onderzoek van Hugo Suringar klopt daarmede. Dan de bekende passage over de paalwoningen, die klaarblijkelijk doelt op paalwoningen in de meren van Zwitserland[2]); terwijl deze eerst in 1853 bekend werden.

O. de Linden kan het O. L. B. dus kwalijk voor een oud handschrift gehouden hebben, van zijn familie kan hij 't zeker niet geërfd hebben, en als wij dat weten dan krijgt het bezit van al die weinig alledaagsche boeken als door ons genoemd, toch wel een andere beteekenis dan die welke Dr. B. er aan wil geven. Waarbij nog komt dat Over de Linden altijd het air heeft aangenomen dat hij het O. L. B. eerst begrepen heeft uit de vertaling door Dr. Ottema.[3])

Over de Linden, die van oud-Friesche afkomst was, schijnt ook overtuigd geweest te zijn dat de Friezen een bijzonder volk waren. In die opvatting stond hij zeker niet alleen. Terecht zegt Dr. B. daarvan: „De Friezen waren — dit schijnt vooral in de jaren 1840—1860 zoo ongeveer tot een dogma geworden te zijn — een soort van uitverkoren volk, eenigzins als de oude Israëlieten dat voor onze geloovige voorvaderen waren." Eekhoff b.v., hoe verdienstelijk ook, had stellig iets van die „Frisiomanie" onder de leden. Nu meent Dr. B. dat het O. L. B. blijkbaar *tegen* die ziekelijke opvatting gericht is.

Is het niet eerder voor een deel een uitvloeisel van dat dogma? Voor een deel, want behalve familie- en stamtrots speelden stellig ook de opvattingen van Over de Linden omtrent godsdienst en maatschappij, een grooten rol bij de wording van het handschrift, dat tot zooveel verschil van uitleg aanleiding gaf, omdat het zoo moeilijk valt zich

---

[1]) Nederlandsche Spectator van 5 Aug. 1876.

[2]) O. L. B., 1ste dr. blz. 151: Boven den Rijn tusschen het gebergte, daar heb ik de Marsaten gezien. De Marsaten, dat zijn menschen, die op de meeren wonen. Hunne huizen zijn op palen gebouwd. (Vertaling Ottema).

[3]) B. V. *Wie heeft het O. L. B. geschreven,* blz. 26 v.v.

Wumkes.nl

met juistheid rekenschap te geven van de motieven van den psychologisch raadselachtigen auteur.

Oogenschijnlijk is het onbetwistbaar, dat iemand, die zooveel moeite doet om aan zijn werk het voorkomen te geven van een eeuwenoud handschrift, in de eerste plaats er op uit geweest moet zijn om er den één of anderen geleerde of frisiomaan in te laten loopen. Voor eene geestige beetnemerij lijkt de inhoud mij echter veel te serieus, te weinig bombastisch. De indruk is eerder dat de auteur jarenlang met liefde aan de samenstelling van het m. s. heeft gewerkt. Heeft Over de Linden dan ook niet getuigd, in de opdracht van het m. s. aan zijne nakomelingen [1]) *dat de inhoud, vooral die der wetten, geheel naar zijn smaak was?* Het volgende om een indruk van die wetten te geven. [2])

HYR SEND THA RJUCHTA ALLER FRYAS UMBE SÊKUR TO WÊSANDE.	HIER ZIJN DE RECHTEN ALLER FRIESEN OM VEILIG TE WEZEN.
1. Sahwersa thêr êwa vrwrochtwrdejeftanêjasetma tavlikt, alsa mot-et to mêna nitha skên, men nâmmer to bâta fon enkeldera mannniska, her fon enkeldera slachta, ner fon enkeldera stâta, nach fon awet that enkel sy.	1. Zoo wanneer er wetten gemaakt worden, of nieuwe inzettingen zamengesteld, alsdan moet het ten gemeenen nutte geschieden, maar nimmer ten bate van enkele menschen, noch van enkele geslachten, noch van enkele staten, noch van iets dat enkeld is. (Vert. Ottema).

En de bekende dwaze naam-afleidingen zijn zij iets anders dan onbeholpenheid, naieveteit van een ongeschoolden burgerman, die soms in den war raakte met al de zelfvergaarde geleerdheid, dingen die in de volkskunst zoo dikwijls worden aangetroffen en geheel op één lijn staan

[1]) B. V. Wie heeft het O. L. B. geschreven. Blz. 27.
[2]) Eerste uitgave, blz. 37 v.v.

Wumkes.nl

met de taalfouten in het O. L. B., waarop reeds herhaaldelijk is gewezen?

Beschouwt men het O. L. B. uit dit oogpunt, dan is het m. i. duidelijk, dat het niet is samengesteld om den één of ander beet te nemen, gelijk Johan Winkler zich dat voorstelde.

Leeuwarden, November 1916.

BIJLAGE.

BRIEVEN VAN DR. E. VERWIJS AAN DEN HEER J. WINKLER.

Leiden, 11 November 1869.

Amice,

Bij de toezending van het Friesche Hs. aan de Bestuurders van het Friesch Genootschap heb ik hun het voorstel gedaan, U te verzoeken de vertaling er van op U te nemen. Ik heb het zoo druk met allerlei werk, dat ik geen kans zie er vooreerst mij wat onafgebroken meé bezig te houden. Hier en daar kan men de vertaling zoo opschrijven, doch er schuilen ook nog al moeilijkheden en vreemde woorden in. Nu weet ik wel, zoo ik er eens mee begin, ik niet eerder rust voor ik die heb opgelost, en zoo zou ik er veel te veel tijd aan besteden. Voor U zal het allerwonderlijkste geschrift als Friesch dubbele aantrekkelijkheid hebben. Een recht idee over het ontstaan er van heb ik nog niet. De zaak interesseert mij nog al, en 't is mijn doel dan ook niet om er mijne handen geheel af te trekken. Doch, zooals Gij weet, heeft hij [1]) mij een Hs. van Worp van Thabor beloofd, zoodra ik hem de vertaling had geleverd. 't Is nu van belang dat zoo spoedig mogelijk in handen te krijgen. Hebt Ge hier en daar zwarigheden, dan recommandeer ik mij zeer. Zoo'n etymologische questie valt nog al in mijn smaak, en dan is ook De Vries best te spreken. Teeken dan eenvoudig op de bladz. van 't Hs. en 't woord. 't Is vreemd, dat er enkele zeer oude woorden in schuilen, dat ook de vormen op een vorig tijdperk der taal wijzen, terwijl andere uitdrukkingen zoo heel nieuw klinken. B. v. *skolt bij naht, falikant, nul in 't cijfer* enz. Doch zie en oordeel zelf.

Na groete T. T.

Eelco Verwijs.

---

[1]) C. over de Linden.

Wumkes.nl

Leiden, 13 December 1869.

Amice,

..... En nu over het Friesche Hs. Ook mij is dit tot dusverre nog een onoplosbaar raadsel. Telkens als ik het weer ter hand neem, word ik gezweept door een wind van meeningen. Er is te veel in dat aan de echtheid bepaaldelijk doet twijfelen, en zoo het al oud is, dan is het toch zeker nooit zoo oud als de beide jaartallen in het begin aanwijzen. Aan bedrog, aan eene mystificatie kan ik ook haast niet denken. De Heer Over de Linden is een ietwat ruw particulier, geplaatst aan de Rijkswerf te Helder Hij heeft niets geen verstand van zijn beide Hss., het eene de Worp van Thabor, een bepaald echt Hs. uit de XVe en XVIe eeuw. Hoe is dit bij hem verzeild? Hij vertelde mij als jongen meermalen van zijn grootvader te hebben gehoord dat zij van Friesche afkomst waren, en dan liet de oude man zich eenigszins geheimzinnig uit over papieren nog onder hem berustende. Ik heb geen reden om aan de geloofwaardigheid van dit verhaal te twijfelen, daar hij een ronde ruwe kerel is. Het aanwezig zijn van een Hs. van Worp maakt mij de zaak aannemelijker. Wat nu het Hs. in kwestie aangaat, omtrent het papier rees bij mij aanstonds twijfel. Het is formaat van Engelsch kwarto schrijfpapier, doch zeer geel geworden. Een watermerk heb ik er nergens in gevonden dat mij een sleutel zou kunnen geven. 't Papier dient dus altijd nog eens onderzocht te worden. Ook het schrift is zeer ongewoon, en geheel afwijkend van alle middeleeuwsch schrift. De 20 eerste bladzijden heeft hij op vloeipapier doorgetrokken, en als proefje stuur ik er U een blad van. Op een der bladzijden is de sleutel van dat schrift, en dat komt mij ook verdacht voor. Verder zijn de cijfers boven de bladzijden arabische, en daardoor mij ook al verdacht. En dan de inhoud! Die is zoo dol, zoo onsamenhangend, dat ik daardoor ook telkens tot de gedachte kom: Zoo'n geschrift kan niet echt zijn. De taal is hier en daar oud; de vormen daar, maar dan komen er weer zulke moderne spreekwijzen in voor, dat het onmogelijk is dat die bv. in de middeleeuwen zoo geschreven zijn. Doch ik durf er ook nog niet recht aan om het als een bedrog, als een knutselwerk van later tijd te beschouwen. 1°. De aanwezigheid er bij van den codex van Worp; 2°. Wie zou of in deze of in de vorige eeuw in staat zijn geweest zoo'n literarisch bedrog te plegen? De man zegt na den dood van een Oom in 't bezit dezer reliquien gekomen te zijn, van wier bestaan hij niets wist. Zonder mij een bepaald oordeel aan te matigen stel ik de vraag: kan ook onder de Westfriesche familie sedert langen tijd het een en ander berust hebben, dat een ouden oorsprong had! Kan dit misschien ook telkens overgeschreven en weer overgeschreven zijn, en zoo allengs zijn oorspronkelijke zuiverheid verloren hebben. Doch dan zitten we nog altijd met den dwazen inhoud, die bijna ontwijfelbaar aan een lapwerk van lateren tijd doet denken. Maar wanneer is het dan ontstaan? Ik weet het niet. 'k Zal zien het nog eens door te lezen voor ik met Kerstmis in

Wumkes.nl

Friesland kom, en hoop er dan nog eens met U over te praten. En nu, Amice, na groete

T. T.

Eelco Verwijs.

Ik stuur er U ook het blad bij, waarop de sleutel van het schrift.

Leiden, 24 April 1870.

Amice,

Van morgen kreeg ik een briefje van den Heer Over de Linden uit den Helder, die wat ongeduldig begint te worden en zeer verlangt naar den inhoud van zijn Hs. Ik klop dus maar eens bij U aan om te vernemen, hoe het er meê is. Hebt Ge b.v. een behoorlijk stuk er van, laten we hem dan maar wat in den mond stoppen, dan zal hij voorloopig wel tevreden zijn. Kunt Gij er wat voortgang meê maken, 't zal ook in het belang zijn van het Friesch Genootschap, daar dan de aan mij toegezegde Worp van Thabor ook gauwer in ons bezit komt. Hebt Ge hier en daar lacunes, laat die eenvoudig open, of maak er *ex conjectura* wat van. . . . . . .

Wees zoo goed mij eens met een enkel woord op mijne vraag naar het Hs. te antwoorden: dan kan ik den Heer Over de Linden den stand van zaken mededeelen.

Na groete, Uw toegenegen

Eelco Verwijs.

Leiden, 28 April 1870.

Amice,

Al ben ik hoe langer zoo meer tot de overtuiging gekomen en geheel en al van Uwe zienswijze dat het Friesche Hs. onecht is en een lapwerk van lateren tijd, stelde Uw brief mij toch eenigermate te leur, daar ik nu niet recht weet wat aan den Heer Over de Linden te schrijven. 't Geheel is mij nog een raadsel, zulken onzin had men in de Middeleeuwen niet *kunnen* schrijven, zoo'n samenraapsel niet bij elkaar kunnen flanzen. Maar 't is mij dan nog altijd een even groot raadsel, wie zoo iets of vroeger of in in den tegenwoordigen tijd bij elkaar heeft kunnen krijgen, wie zulk een werk zou hebben willen ondernemen; want ik beloof U, alleen 't schrijven heeft veel tijd gekost. En toch 't schrift moet nieuw zijn blijkens de inkt, die ik tot mijn spijt niet chemisch heb laten onderzoeken, evenmin als 't papier, dat mij evenzeer jong voorkomt en expresselijk geel gemaakt, of bruin, om het een antiek waas te geven. Reeds de vlakken, en de aard er van, gaven mij vroeger vermoeden tegen de echtheid, daar ik zoodanige vlakken nooit in onze Hss. heb gezien.

Doch hoe het zij, de draden kan ik nog maar niet in de han-

Wumkes.nl

den krijgen, en ik weet niet op hoedanige wijze de zaak te zullen ontraadselen. Is het een lapwerk van den tegenwoordigen tijd, dan vermoed ik dat het een kunststuk is van een of ander mijner vijanden, die mij er heeft willen laten inloopen. Maar dan moet het al een zeer bittere vijand zijn, die zulk een bloedig werk zich heeft willen getroosten enkel en alleen om mij er danig in te laten loopen en het zoete der wraak in al zijn volheid te genieten. Niet wetende wie dat zou kunnen zijn, toen ik voor een jaar of 4 het eerst er meê in kennis werd gesteld, dacht ik toen nog meer aan een werk uit de vorige eeuw, toen men ook wel een Klaas Kolijn fabriceerde, al pleitte het papier er tegen, en het excuus daarmede in verband op de eerste bladzijde.

Zooals ik U vroeger schreef, had ik geen vermoeden van kwade trouw op den Heer Over de Linden en het Hs. van den Worp ook in zijn bezit gaf dan ook de zaak een meer eerlijk voorkomen. Want dat is zoo onvervalscht als goud. Is het niets anders dan een samenzwering tegen mijn persoon, dan is zeker de zaak zeer mooi gesponnen, daar men mij dat Hs. heeft beloofd na afloop der vertaling. Doch wat nu den eigenaar te schrijven? Ik ben gaarne bereid het geheele ding nog eens aandachtig te lezen, en U dan mijne bevindingen mede te deelen. Wordt dan mijne opinie aangaande de onechtheid bevestigd, dan — ja, wat dan? Het lokaas van dat Hs. van den Worp, dat mij is toegezegd, dat ik weder aan het Friesch Genootschap heb beloofd, zoo het de onkosten van het kopiëeren wilde bekostigen, maakt voor mij de zaak moeilijk. Hoewel — 'k zal dan ook niet aarzelen te vertellen hoe de vork in den steel zit, en wat ik er van denk. En dan zal 't ook best zijn den eigenaar te zeggen, dat de vertaling ons den tijd er aan te besteden niet waard is, daar wij bepaaldelijk bedrog vermoeden.

Wat dunkt U daarvan? 'k Zal nu maar eens aan 't lezen gaan en deel U dan mijne bevindingen nogmaals nader meê.

Adieu, na groete

T. T.

Eelco Verwijs.

Wumkes.nl